

Journal of Social Intervention: Theory and Practice – 2018 – Volume 27, Issue 3, pp. 1–8
<http://doi.org/10.18354/jsi.568>

ISSN: 1876-8830

URL: <http://www.journalsi.org>

Publisher: Utrecht University of Applied Sciences,

Faculty of Society and Law, in cooperation with

Utrecht University Library Open Access Journals

Copyright: this work has been published under a

Creative Commons Attribution-Noncommercial-No

Derivative Works 3.0 Netherlands License

Michael Sandel. **Niet alles is te koop: De morele grenzen van marktwerking.** Utrecht: Ten Have, 2016, €12,50, 240 p. ISBN 9789025904326

Peter Hendriks. **Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch female professionals in social work. The self-perception of young, newly-started professionals in social work.** Delft: Eburon, 2018, €24,50, 189 p. ISBN: 9789463011679

Denise Robbesom. **'Werken aan trage vragen'. De woorden van Harry Kunneman.** Leusden: ISVW Uitgevers, 2017, €14,95, 160 p. ISBN 9789492538277

BOOKS

ED DE JONGE

Dr. Ed de Jonge is associate professor (hoofddocent) at Utrecht University of Applied Sciences.

E-mail: ed.dejonge@hu.nl

I

ALLES VAN WAARDE...

Michael Sandel is hoogleraar aan Harvard en bekend van colleges waarin hij studenten actief betreft in discussies over actuele vraagstukken. In zijn boek *Niet alles is te koop* stelt hij dat we niet een markteconomie hebben, maar een marktsamenleving zijn. Op zich genomen is de markt een instrument voor het organiseren van productieve activiteit dat wordt gekenmerkt door de economische logica van kopen en verkopen. Tegenwoordig dringt de markt echter steeds meer door in levensdomeinen waar hij niet thuishoort, zoals voortplanting en opvoeding, onderwijs en gezondheidszorg, veiligheid en strafrecht, immigratie en vluchtelingenbeleid, cultuur en recreatie, natuur en milieu. De markt koloniseert elke uithoek van ons leven en samenleven.

De marktsamenleving lijkt ons te zijn overkomen, door het succes van de vrije markt na het einde van de Koude Oorlog. Wat wel of niet te koop is, zou echter moeten afhangen van de waarden

BOOKS

die we op verschillende levensdomeinen willen respecteren. Het publieke debat hierover ontbreekt echter, het is zelfs inhoudsloos en oververhit geraakt.

Sandel laat haarfijn de morele grenzen van een economische benadering zien. Menselijk handelen wordt dan namelijk gereduceerd tot een kosten-batenanalyse met betrekking tot nut of welzijn. Het verdelingsmechanisme van de vrije markt is gebaseerd op de mogelijkheid en de bereidheid om te betalen, maar daarmee niet geschikt als graadmeter om te bepalen wie de meeste waarde hecht aan wat wordt aangeboden. Pleitbezorgers van de vrije markt doen een beroep op enerzijds de individuele vrijheid van de marktpartijen die hieraan ten grondslag zou liggen (libertair argument) en anderzijds het algemeen belang in de vorm van collectief welzijn en maatschappelijk nut dat hiermee gediend zou zijn (utilitair argument). Sandel plaatst hierbij twee kanttekeningen: het eerlijke bezwaar richt zich op de omstandigheden waaronder handel plaatsvindt, terwijl het corruptiebezwaar de eigen aard van de verhandelde goederen centraal stelt.

Het eerlijke bezwaar plaatst vraagtekens bij de veronderstelde individuele vrijheid van en sociaal-maatschappelijke gelijkheid tussen de marktpartijen en daarmee bij de veronderstelde rechtvaardigheid van ruilverhoudingen. Mensen kunnen zich in een dermate kwetsbare en afhankelijke situatie bevinden dat er nauwelijks nog sprake is van een vrije keuze. Een financiële prikkel – bijvoorbeeld voor gezond gedrag – is dan eerder een vorm van dwang, manipulatie of omkoping. Daar komt nog bij dat zo'n externe prikkel de actuele dan wel potentiële intrinsieke motivatie – in dit geval een juiste houding tegenover ons lichamelijk welzijn, een respectvolle behandeling van ons eigen lichaam – kan aantasten. We doen dan het goede om de verkeerde reden, zodat in het beste geval slechts een gunstig korte-termijneffect wordt bereikt, als de ingreep al niet averechts uitpakt omdat het verantwoordelijkheidsgevoel van burgers wordt ondergraven. Financiële boetes hebben een vergelijkbaar effect op de motivatie, want wat als een morele straf is bedoeld wordt al snel als een passende economische vergoeding ervaren. Dit bleek toen ouders die hun kinderen te laat ophalen van het kinderdagverblijf een financiële sanctie werd opgelegd: het ongewenste verschijnsel nam er alleen maar door toe. In zulke gevallen gaat het zogeheten (economische) standaardprijseffect niet op: hogere kosten leiden niet tot minder consumptie. In plaats daarvan treedt het (morele) commercialiseringseffect op: morele bezwaren tegen ongewenst gedrag verdwijnen door een financiële transactie. De introductie van marktwerking in maatschappelijke instellingen voor zorg en welzijn – bijvoorbeeld het betalen van bloeddonoren – tast dan ook de sociale cohesie aan en leidt tot vervreemding. Economen lijken impliciet te veronderstellen dat de deugzaamheid van mensen – denk bijvoorbeeld aan altruïsme, vrijgevigheid en solidariteit – een schaars goed is waar zuinig mee moet worden omgesprongen. Sandel daarentegen veronderstelt met een beroep op Aristoteles dat menslievend handelen juist

een zichzelf versterkend effect heeft. We moeten daar niet zuinig mee omspringen maar er juist vaker een beroep op doen.

Het corruptiebezwaar maakt duidelijk dat markten niet neutraal zijn omdat ze niet-commerciële waarden verdringen. Marktwerking heeft namelijk een ondermijnende invloed op onze houding ten aanzien van moreel en maatschappelijk hooggewaardeerde activiteiten en goederen, die daarmee immers als handelswaar worden beschouwd, dat wil zeggen als middelen om te gebruiken en winst mee te maken. Hoewel het soms moeilijk is om duidelijk de grenzen te markeren, is overduidelijk dat sommige zaken niet te koop horen te zijn omdat dit van een gebrek aan respect zou getuigen. Slavenhandel is verboden omdat dit in strijd is met respect voor de intrinsieke waarde als menselijke persoon. Iedereen begrijpt dat je vriendschap niet kunt kopen en dat een gekocht eredoctoraat waardeloos is. Deze morele basis wendt Sandel aan om onze gevoeligheid te wekken voor het besef dat handel een ongepaste houding kan uitdrukken ten opzichte van de intrinsieke waarde van datgene wat verhandeld wordt. Wie dolgraag een gratis uitvoering van een concert wil bijwonen maar geen tijd heeft om in de rij te gaan staan om kaartjes te bemachtigen, kan iemand inhuren om dat voor hem of haar te doen. Dat is echter niet alleen oneerlijk omdat niet iedereen zich dat kan permitteren; bovenal wordt hiermee een publiek evenement tot een commerciële gebeurtenis en een verhandelbaar product gecorrumpeerd. En wie zijn CO₂-uitstoot afkoopt in een ver land, gebruikt op basis van een verspillende levenswijze en vanuit een instrumentele houding de natuur als dumpplaats.

Sandel bespreekt een overstelpende veelheid aan hedendaagse verschijnselen die ons aan het denken zou moeten zetten en hij aarzelt niet om regelmatig een krachtig moreel standpunt in te nemen. In zijn bespreking van een financiële vergoeding voor sterilisatie van verslaafde vrouwen diskwalificeert hij de houding van beide marktpartijen; hij spreekt van het uitschakelen van beschadigde babymachines en van het gebruik van het eigen voortplantingsvermogen als een instrument voor geldelijk gewin. De onderliggende vraag daarbij is: mogen we ons lichaam beschouwen als bezit waar we mee mogen doen wat we willen of moeten we sommige vormen van gebruik van ons lichaam opvatten als zelfvernederig? In dit verband had ik overigens graag zijn visie op arbeid gelezen. Naarmate ik ouder word begin ik bijvoorbeeld steeds meer te ervaren dat te hard werken een vorm van misbruik van jezelf is. Maar er valt natuurlijk nog veel meer te zeggen over arbeidsverhoudingen en de intrinsieke waarde van de menselijke persoon.

Een enkele keer vliegt de auteur mijns inziens uit de bocht, namelijk wanneer hij naar aanleiding van het hypothetische geval van een commerciële één-kind-politiek stelt dat het kopen van een geboorterecht van een ander stel moreel gezien niet zoveel anders is dan het kopen van een reeds

BOOKS

geboren kind. Ik kan eigenlijk niet geloven dat Sandel dat werkelijk meent: het overkopen van het geboorterecht van een ander stel (dat mogelijk geen kindervens heeft), welke bezwaren daar ook – terecht – tegen kunnen worden ingebracht, is toch werkelijk in moreel opzicht van een heel andere orde dan het kopen van een reeds geboren kind. Maar hij heeft aan het begin van zijn boek al aangekondigd dat het dwaas zou zijn om overeenstemming als de uitkomst van een publiek debat te verwachten en benadrukt tegen het einde dat zijn eigen oordelen betwistbaar zijn. En een oprechte verzuchting neemt me weer voor hem in: “Soms vragen we ons vertwijfeld af of we ons op een moreel dubieuze markt moeten begeven in de hoop een respectabel resultaat te bereiken” (p. 79). Een concreet voorbeeld kan dat verduidelijken: “Als we ervan overtuigd zijn dat een termijnmarkt in terrorisme de enige, of de beste, manier is om een land tegen terreuraanslagen te beschermen [namelijk vanwege zijn voorspellende waarde], kunnen we misschien besluiten dat we ons moeten neerleggen bij het gedevalueerde morele bewustzijn dat zo’n markt in de hand werkt. Maar het zou een pact met de duivel zijn, en het is belangrijk om dan steeds in het oog te blijven houden hoe weerzinwekkend dat eigenlijk is” (p. 152).

Al met al is het lezen van het boek een intellectueel genoegen, vanwege de aansprekende voorbeelden en de heldere en overtuigende betoogtrant. Een kanttekening is wel dat de argumentatiestructuur van Sandel, die halverwege het boek nog eens expliciet en beknopt wordt samengevat, voor de lezer al snel helder wordt. Er treedt een zeker verzadigingseffect op door het repeterende patroon ervan. Belangrijker is echter, dat Sandel op overtuigende wijze laat zien dat marktwerking de intrinsieke waarde van goederen en ook de gemeenschapszin aantast. In wezen pleit hij voor een waardige wijze van leven en een gelijkwaardige wijze van samenleven, niet op dogmatische wijze maar als een gemeenschappelijke zoektocht in het publieke debat. Daarmee biedt hij een onderbouwing aan voor professionals die niet willen blijven steken in een diffuus onbehagen bij de marktwerking in de sociale sector, maar zich daar met kracht van argumenten vanuit hun beroepsethische drijfveren tegen willen verzetten.

II

PROFESSIONAL IDENTITY

On Thursday 22 February 2018, Peter Hendriks successfully defended his PhD thesis. The key question of his research was: how do young, newly started, female Turkish-Dutch and Moroccan-Dutch professionals in social work perceive and position themselves in relation to their profession? The dissertation is based on four articles, all of which were previously published in a peer-reviewed journal. The dissertation was expanded with four additional chapters: a general introduction, a selection of supportive concepts and studies, the introduction of the research questions and the methodology of the research, and a general discussion. The research focuses on the relations between the professional, gender, ethnic and religious identity of this group, whose members are often raised with high expectations but little support, and are often seen as oppressed but at the same time as powerful role models with valuable experiential knowledge. Key theoretical concepts in the research are intersectionality, capability and superdiversity.

The first article describes an explorative study. Various topics were addressed in open interviews with seven newly-started professionals: family migration history, study career, the motivation of their choice for social work, and their first impressions and experiences as a professional. In the process of analyzing the data, the following main issues emerged: gender, faith, professionalism, belonging and discrimination (these also served as a point of departure for the follow-up study). The findings demonstrate – among other things – that gender identities are stretched and negotiated, whereas boundaries are drawn between professional identity on the one hand, and religious and personal identity on the other. Possible discrimination is not being problematized, in order to avoid victimization.

The second article reports on a participative qualitative inquiry. It is based on ten reflection meetings with peer co-researchers. These peer co-researchers were engaged in order to minimize the risk of bias due to differences in status, age, gender and ethnicity between the principal researcher and the interviewees. These co-researchers were supposed to accept the defined research structure but were also given some room to add new items. During the reflection

BOOKS

meetings, the co-researchers were simultaneously and knowingly objects of study by the principal researcher. It was assumed that the observation of this process could offer answers to the question how new professionals deal with identity tensions and find positive sources of identification in social work. Indeed, the article reveals a quest for a positive and distinctive professional identity, in which especially their faith is viewed as an advantage. They prefer to be visible as Muslim women while maintaining professional neutrality.

The third article describes a qualitative content analysis of 40 interviews, conducted by the aforementioned co-researchers. Although this was not the goal of these interviews, the collected data proved to shed light on how the interviewees construct their self and pursue the question of who they desire to be. Especially dignity seems to be a crucial value, i.e. being proud of and being respected for who they are. This not only concerns education and work, but also family life (being equal as women) and their place in society (being equal as Muslims).

The fourth article is based on the presentation of the outcomes of the research to social work educators during two different meetings. During a focus group meeting with eight participants from one university and an expert meeting with 25 participants from all across the country, the educators were invited to reflect on the results of the research. They were asked whether they recognized the outcomes, how this affects them in their work, and how they deal with the challenges of increasing diversity in social work. Although the educators regard diversity as a resource and aspire toward dialogue, co-creation, harmony and inclusion, the article reveals a strong sense of discomfort. Issues the educators struggle with include the polarization of opinions, ethnic separation in group work, preserving a safe and respectful learning environment, and the "whitening" effect of assessments.

The attraction of this dissertation is that it truly is a quest. The reader senses that, at the outset of his research, the researcher didn't fully envisage what he would find and how he would proceed, and that the conclusion of the research project is not the end of his quest. In the course of the research, for example, the scope was paired down to female professionals, was expanded to fourth-year bachelor social work students, and was enriched with the impact on the educational context as experienced by social work educators. Furthermore, a general advantage of a dissertation based on articles is that the account of the research is concise and clear, and this dissertation certainly is "a good read". In this case, however, the conciseness also has an important drawback, as more room for the voice of the interviewees certainly would have enriched the account. The conciseness of the account also leaves little room to substantiate some of the

conclusions of the research. Accordingly, I was left with several questions, some of which I will discuss in the rest of this review.

In the research, the alleged universalism of the ethical foundation of social work is problematized, especially by confronting it with diversity (which, incidentally, is also problematized). In his quest for a less exclusive western-oriented practice of social work profession and education, the author chooses to focus on the capability approach. Although I do appreciate this approach, I couldn't help wondering whether its focus on the individual and agency, on freedom and choice, on rationality and the good life, isn't more influenced by western culture than the global definition of social work. If so, the proposed cure could prove worse than the alleged disease. The author also pleads for a dialogical approach to the core values of the profession but seems to overlook that a dialogue is only possible within a framework of rules which is based on moral principles. The result would, therefore, be that the principles neither disappear nor are diversified, but rather become tacit. Furthermore, I doubt whether this group of young professionals actually questions the core values of the profession. The examples in the dissertation seem to indicate that they – with good reasons, to be sure – instead seek to address western hypocrisy in the selective application of these principles to particular groups, for instance concerning freedom of speech.

What puzzles me most is the notion of identity. The author, for instance, refers to the intersectionality approach, to multiple identity and to social identity complexity. He mentions boundary work, creative identity work and negotiating identities. Although all these aspects are highly relevant to this research, I missed a clear definition of identity and the way this demarcation influenced the empirical parts of the research. In a more general sense, the social construction of identity appears to be a paradigm in social work research, but I wonder whether it can ever be falsified. If not, then we are probably doomed to merely reproduce our own frame of mind in research.

The dissertation offers various indications of what a professional identity is. The professional mission, the core values (above all social justice) and human rights appear to be particularly important. At the same time, however, the author points to the importance of a certain kind of fluidity in contemporary professions and to a personal and subjective touch in developing a professional identity. However true this all might be, the dissertation leaves me with many questions concerning what professional identity actually is. Perhaps the most intriguing question is put forward by the author himself in a private conversation: what happens to your professional identity once you stop working? Just by posing this question, he leaves me feeling confident that the valuable account of his research does not mark the end of this conceptual and practically highly relevant quest.

KUNNEMAN VOOR BEGINNERS

Het boekje *Werken aan trage vragen* is gebaseerd op een interview met Harry Kunneman. Wat vooral opvalt, is dat het interview als zodanig niet gekenmerkt wordt door het stellen van trage vragen, het betreden van plekken der moeite of leerzame wrijving. De interviewer, een oud-studente van Kunneman, stelt zich volledig dienstbaar op om het betoog van de meester op gang te houden. Er gaat dan ook niet zo heel veel verloren wanneer de lezer de vragen zou overslaan tijdens het lezen. In die zin klopt de ondertitel van het boek: *De woorden van Harry Kunneman*. Het resultaat van deze benadering is namelijk dat Kunneman alle ruimte krijgt om zijn intellectuele ontwikkelingsgang te schetsen.

Denise Robbesom

Harry Kunneman:
*'Werken aan
trage vragen'*

DE WOORDEN VAN...

We kunnen Kunnemans uiteenzetting met grote denkers volgen, zoals Karl Marx en Jürgen Habermas, Michel Foucault en François Lyotard, Judith Butler en Jessica Benjamin, niet als een abstracte exercitie maar altijd in samenhang met actuele en relevante maatschappelijke, organisatorische, professionele en existentiële vraagstukken.

Veel bekende thema's van Kunneman worden beknopt en helder gepresenteerd, zoals het dikke-ik en de broodroosterprofessionaliteit, radicaal humanisme en brede rationaliteit, normatieve professionaliteit en normatieve professionalisering, horizontale moraliteit en trage vragen, leerzame wrijving en vreedzame begrenzing, complexiteit en waardenwerk. Het boek is dan ook bij uitstek geschikt als een eerste inleiding in (dan wel een hernieuwde kennismaking met) het gedachtengoed van deze denker die een beslissende stempel heeft gedrukt op de normatieve reflectie over het sociale domein in Nederland.